

ZAMONAVIY YOSHLARNING IMKONIYATLARI VA MUAMMOLARI

Asrorbek Jo'rayev

Islom Karimov nomidagi Toshkent davlat texnika universiteti 2-kurs talabasi.

Annotatsiya: Ushbu maqolada zamonaviy yoshlarning imkoniyatlari va duch kelayotgan muammolari yoritilgan. Unda ta'limdagi yutuqlar, texnologik rivojlanish, yangi ish o'rinlari hamda xalqaro maydondagi muvaffaqiyatlar haqida so'z yuritiladi. Shu bilan birga, yoshlar orasida kitob mutolaasiga qiziqishning kamayishi, gadjetlarga qaramlik, ishsizlik va ma'naviy inqiroz kabi muammolar ham tahlil qilingan. Muallif yoshlardan oqilona foydalanib, ilm olish va yurt taraqqiyotiga hissa qo'shishga chaqiradi.

Rus: В данной статье рассматриваются возможности и проблемы современной молодежи. Подчеркиваются достижения в сфере образования, развитие технологий, создание новых рабочих мест и успехи на международной арене. Вместе с тем анализируются такие проблемы, как снижение интереса к чтению, зависимость от гаджетов, безработица и духовный кризис. Автор призывает молодежь разумно использовать предоставленные возможности, стремиться к знаниям и вносить вклад в развитие Родины.

Ingliz: This article discusses the opportunities and challenges faced by modern youth. It highlights advancements in education, technological progress, job creation, and international achievements of young people. At the same time, it analyzes issues such as declining interest in reading, dependence on gadgets, unemployment, and moral decline. The author emphasizes the importance of wisely using opportunities, gaining knowledge, and contributing to the development of the homeland.

Kalit so'zlar: Yoshlar, imkoniyatlar, muammolar, ta'lim, ishsizlik, gadjetlar, internet, kitob o'qish, ma'naviyat, ota-ona va ustoz, ilm-fan, texnologiyalar, malakali kadrlar, maktab va oliy ta'lim, bo'sh vaqt, sport va olimpiadalar, vatan kelajagi

Ключевые слова: Молодёжь, возможности, проблемы, образование, безработица, гаджеты, интернет, чтение книг, духовность, родители и учителя, наука, технологии, квалифицированные кадры, школа и высшее образование, свободное время, спорт и олимпиады, будущее Родины.

Keywords: Youth, opportunities, problems, education, unemployment, gadgets, internet, reading books, spirituality, parents and teachers, science, technologies, qualified specialists, school and higher education, free time, sports and olympiads, future of the homeland.

O'zbekiston-yoshlar mamlakati. Yurtimizda aholining qariyb yetmish foizini yoshlar tashkil etadi. Shu bois ham O'zbekistonda yoshlar katta kuch. Ular uchun yaratilayotgan imkoniyatlar ko'lamini mos ravishda kun sayin oshib bormoqda. Birgina misol mamlakatimizda yoshlarni oliy ta'lim bilan qamrab olish darajasini oshirish borasida yildan yilga ijobiy natijalar qayd etilmoqda. Qolaversa, 10-15 yildan so'ng O'zbekiston

noyob demografik dividendni qo'lga kiritadi. 2048 yilga borib mamlakatda mehnatga layoqatli aholi soni tarixiy pik darajasiga yetishi kutilmoqda. Tabiiyki ularning salmoqli qismini yoshlar tashkil qiladi. Bundan oqilona foydalanish, yoshlarning ta'lim olishlari uchun yetarli shart-sharoitlar yaratish, ularni ertangi kunning munosib vorislari qilib tarbiyalash bugunning eng dolzarb masalalaridan biridir.

Shuni alohida ta'kidlash lozimki, yoshlarga yaratilayotgan shart-sharoitlar bilan birga ularni qiynab kelayotgan muammolarga ham ko'z yumib bo'lmaydi. Ushbu muammolar sirasiga ishsizlik, oliygohlarga kira olmaslik, kontrakt to'lovlarining qimmatligi, u yoki bu kasbni tanlash uchun kattalarning doimiy tazyiqlari (bu holat ko'pincha qizlar hayotida kuzatiladi) singarilarni kiritish mumkin. Aynan ushbu ishsizlik muammosi sabab ko'pchilik vatandosh yoshlar o'z hayotini yo'lga qo'yish, ota-onasiga yordam berish maqsadida o'zga yurtlarda musofirlikda yurib, mehnat qilishmoqda. Aksariyat hollarda ularning haq-huquqlari poymol etilmoqda. Ushbu muammoning oldini olish yoki bartaraf etish uchun esa yurtimizda ishlab chiqarish sohalarini kengaytirish, yangi ish o'rinlari yaratish, yoshlarni ayni ishlab mehnat qiladigan ushbu davrdan unumli foydalanishlari uchun immoniyatlar yaratish lozim.

Bugun maktab yoshidagi farzand tarbiyalayotgan ota-onalarga bir savol bilan murojaat qilmoqchiman: nima deb o'ylaysiz, sizning farzandingizni kim tarbiyalamoqda? O'zim yoki maktabda ustozlari deyishga shoshilmang. Boisi siz va ustozlaridan ko'ra yaqinroq narsa qo'llarida gadjetlari bor. Bu gadjetlarning ichi esa turli tuman ma'lumotlarga, xilma xil videolarga to'lib toshgan. Achinarlisi ham shunda: bugunning bolalari qo'lidagi telefondan juda ko'p narsalarni o'rganmoqda. Shunchaki uyali aloqa vositasi deb qaralashi lozim bo'lgan telefonlar hayotimizning eng ajralmas qismiga eng muhim vositalardan biriga aylandi. Ota-onalar doim ishda. Farzandi bilan doimiy shug'ullanishga, ularning orzu-istaklari bilan qiziqishga vaqt topa olmaydilar gohida. Maktabda ustozlar ham o'z dars soatini o'tib bo'lgach o'quvchilarga uyga ruhsat beradi. Aynan ana shu bo'sh vaqtda esa ko'pchilik o'quvchilar (hatto dars vaqtida ham) qo'llaridagi telefonda asosiy vaqtlarini o'tkazadilar. Shafqatsizlik, ilmsizlik, nomussizlik targ'ib etilayotgan vaynlar, yengil-yelpi musiqalar, bolani fikrlashdan to'xtatib qo'yayotgan o'yinlar bolaning insoniy hislariga qo'shib, ongini ham "o'ldirmoqda". Ota-onani hurmat qilmaslik, ustozlarga nisbatan bepisand munosabatda bo'lish, do'stlariga nisbatan zo'ravonlik... Bugungi bolalarda shu kabi holatlarni ko'plab kuzatish mumkin. Bu ham bugungi zamonaviy yoshlarning katta muammolaridan biri sanaladi. Ko'pchilik yoshlarga nega kitob o'qimaysiz, deb savol beraman. Javobi sizga ham qiziqmi? Ular beradigan javoblar meni gohida o'ylantirsa gohida qayg'uga soladi. Ertamiz egalari bo'lgan yoshlarning bu qadar ma'naviyat va ma'rifat singari insoniy tushunchalarni unutayotganligi sizni ham iztirobga solishi aniq. "Kerakli ma'lumotlarning hammasi internetda borku", "kitobni faqat yoshi kattalar o'qiydi", "menga telefon ko'proq ma'qul"... shu va shu kabi javoblar. Kitob tasavvurni boyitadi, ilm olmoqning eng afzal yo'li ham kitob o'qimoqdir, singari mulohazalarni bolalarga qanday singdiramiz? Ularning ongu tafakkurida kitob o'qishga bo'lgan ishtiyoqni qanday uyg'otamiz? Javobi oddiy: o'zimiz

o`rnak bo`lib. Uyda ota-onasining ishdan bo`sh vaqtida telefondan bosh ko`tarmasligini ko`rgan boladan kitob o`qishni so`rab bo`lmaydi. Chunki har bir farzand uchun eng birinchi ideali ularning ota-onalaridir. Uyda ota-onalar kitob o`qisa farzandlariga ham kitob mutolaasining zavqini tushuntirish osonroq kechadi. Anglaganingizdek, bugungi yoshlarning yana bir muaamosi ularning kitoblardan yiroqlashganligidir. Yurtboshimiz ta`kidlaganlaridek, bizni faqatgina ilm qutqaradi. Maktabda dars vaqtida ham, bo`sh vaqtlarida ham qo`lidagi telefondan bo`shamayotgan millatimiz yoshlarining ertangi kuni xavotirli. Zero ta`limda asosiy tamal toshi maktabda qo`yiladi. Bugun maktabda ta`limdan ko`ra o`tkinchi narsalarga ko`pro<sup>3</sup> vaqt sarflayotgan yoshlar yana o`zga xalqlar uchun arzon ishchi kuchi bo`lib qolmaydilar deb esa hech kim kafolat bera olmaydi. Barcha sohalarida yuqori saviyali, kuchli bilimga ega oliy ma`lumotli kadrlarga har doimgidanda ko`proq ehtiyoj sezmoqdamiz.

Chunki barcha sohalarida o`zgarishlar yuz bermoqda. Aynan mana shu o`zgarishlar yuqori malakali kadrlar zarurligini, zamonaviy texnologiyalar rivoji, ulardan foydalanish borasidagi yangiliklar ham malakali kadrlarni talab etmoqda. Fikrimizga misol tariqasida maktablarni olaylik. Bundan o`n yil oldingi ustozlar bilan bugungi kun o`qituvchilari orasida judav katta farq bor. Ilgari ustozlar dars o`tishi emas balki dala yumushlari yoki ko`chalarning orastaligi ko`proq muhim edi. Ammo endilikda maktablarda ta`lim sifati butunlay yangi, o`qituvchilarning dars o`tish metodlari ham zamonaviy. Bundan buyon nafaqat o`quvchi balki o`qituvchilar o`z ustida doimiy tarzda ishlashlari lozim bo`ladi. XXI asr bolalarini hayratlantirish, ularning savollariga javob berish benihoya mushkul. Maktablarda o`quvchilar uchun yaratilayotgan shart-sharoitlarni, yuqori malakali ustozlarni, yangicha metodda o`tilayotgan darslarni, baholash mezonlarining ham butunlay yangilanganligini zamonaviy yoshlar uchun muhim imkoniyatlardan deb hisoblayman.

Zero, ta`limda asosiy tamal toshi avvalo maktablarda qo`yiladi. Hatto boshlang`ich sinflardanoq. Bolalarda kelajakda qaysi kasb egasi bo`lishi, asosiy orzu va intilishlari aynan shu boshlang`ich sinflardayoq shakllanib ulguradi. Yaqin vaqtdan beri «Yangi O`zbekiston maktablari» degan yangi jumla paydo bo`ldi. Rostan ham maktablarga borsangiz keng va shinam xonalar.

Ularning barcha imkoniyatlarga ega ekanligi. Aytaylik informatika xonasida eng so`nggi rusumdagi kompyuter tekhnologiyalari, barcha xonalarda elektron doskalar, biologiya va kimyo fanlaridan laborotoriya mashg`ulotlari uchun eng so`nggi rusumdagi jihozlar, jismoniy tarbiya darsi uchun mavsumiy sport inshootlari, asosiy dars soatlaridan so`ng esa qo`shimcha fan to`garaklari. Bularning barchasi yaqin o`tmishda biz uchun orzu edi.

Ammo tanganing ikkita tomoni bo`lganidek, yaratilayotgan ushbu imkoniyatlardan yoshlarning unumli foydalanmayotganligi, oltinga teng bo`sh vaqtlarini behuda sarflayotganliklari og`riqlidir. Ushbu behuda sarf bo`layotgan bo`sh vaqtning afsuslari ko`p uzoq kuttirmaydi. Xitoydagi maktablardan birida o`quvchilarga rolik namoyish etildi: unda ko`plab o`quvchilarning otalari farzandini o`qitaman deb, o`ta og`ir sharoitda

mehnat qilayotgan edi. Otalarining shu qadar zahmat chekib mehnat qilayotganini ko'rgan ko'pchilik bolalar ko'z yoshlarini tiya olishmadi. Yana bir misol xitoylik bolalar o'rtasida eksperiment o'tkazildi. Ularning bir qo'lga g'isht va yana bir qo'lga kitob tutqazildi. Xo'sh qaysi biri og'irroq? Bolalarning barchasi kitobni tanlashdi. Shunda o'qituvchi aytdiki, kelajakda qora mehnat qilib azob tortishni istamas ekansiz bugun o'qishingiz ilm olishingiz kerak. Asosiy fikrimga yana shuni ham qo'shimcha qilmoqchimanki, yaratilayotgan imkoniyatlardan oqillik bilan foydalanmayotganliklari bugungi kun yoshlarining eng katta muammolaridandir. Yuqorida ta'kidlab o'tganimiz ishsizlik, yoki o'zga mamlakatlar uchun arzon ishchi kuchi bo'lish, mamlakatimizda ishlab chiqarish nuqtalarining kamligi borida ham malakali mutaxassislar yetishmasligining asosiy sababi ham aynan shunda, nazarimda.

Yaqin 10-15 yillar oldin ham asosan Toshkentda sanoqli va har bir viloyat markazida bittadan universitetlar faoliyat olib borar edi. Bu esa o'z-o'zidan yoshlar orasida oliygoh talabasi bo'lish imkoniyatini nihoyatda qiyinlashtirar edi. Ya'ni bir o'ringa 30-40 nafar yoshlar talaba bo'lish uchun o'z bilimlarini sinovdan o'tkazar edilar. Ammo bugun birgina Surxondaryo viloyati misolida oladigan bo'lsak vohada faoliyat olib borayotgan oliygohlar soni 10 dan ziyod. Talabalikka qabul qilinayotgan yoshlar soni ham sezilarli darajada oshgan.

Shu o'rinda yana bir mulohaza: yoshlar hayotida kitoblarning o'rni yo'qolib borayotganligi ham yoshlarning muammolaridan sanaladi. Bo'lib ham katta muammo. Yoshlar bugun kitoblarga xuddi eskirgan matohdek munosabatda bo'lishmoqda. Ilmsizlikning oqibati esa jaholatdir. Nega dunyoning eng rivojlangan mamlakati Yaponiyada hatto metrolarda ham kutubxona bor deb o'ylaysiz? Yoki ularning bu qadar rivojlanib butun dunyoni ortda qoldirishining asosiy boisi ne? Albatta bilim. Yo'llarda yoshu qarining kitobdan bosh ko'tarmay mutolaa qilishiga ko'zingiz tushadi. Yaponiya yer osti boyliklariga ega bo'lmagan mamlakat. Ular butun dunyoga zamonaviy til bilan aytganda intellektni sotmoqdalar. Eng sifatli telefonlar, televizorlar va turli texnik jihozlar. Ularning turmush tarziga qarasangiz sizni bizdan ellik hatto yuz yil oldingi hayotni yashamoqdalar. Sababi oddiy ko'p kitob o'qiydilar. Endi ham nafaqat sizni bizni balki butun dunyoni ilm qutqaradi degan fikrimga shubhangiz bormi hurmatli yoshlar?

Bugun vaqt yeldек uchmoqda. Soniyalar, daqiqalar, kunlar hatto bir ko'z ochib yumgunimizcha xotiraga, o'tmishga aylanmoqda go'yo. O'tgan vaqt esa sira ortga qaytmaydi. Bu birda o'yga toldirsa, birda ko'ngillarni o'zgacha og'rintiradi.

«Oh, menda bo'lsaydi sening yoshliging», deb yozadi shoir. Darhaqiqat, yoshlik go'zallik va navqironlik hamda imkoniyatlar fasli. Faqat undan kimdir oqilona foydalanadi, kimdir esa yo'q.

Aslida sanayversak muammolarimiz ko'p. Ammo yutuqlar o'zimizniki bo'lgani kabi muammolar ham o'zimizniki. Ularning yechimi ham o'zimizda.

Biz Temuriylar, Navoiylar, Boburiylarning avlodlarimiz. Tibbiyot olamida Ibn Sino, falakiyot ilmida Mirzo Ulug'bek, Amerikani eng avval kashf etgan Beruniylar bizning ajdodlarimiz. Ular yaratgan bilimlar, nazariyalardan dunyo ahli endilikda keng

foydalanmoqda. Ular yangilik deb kashf etmoqdalar, ammo moziyga boqsalar allaqachon ular yangilik deb aytayotganlari bizning ajdodlarimiz tomonidan aytib bo'lingan. Sizga ham anglatmoqchi bo'lganim bir haqiqat bor: dunyo bizning ajdodlarimiz kabi daholarga har doim muhtoj. Inchunun kechagi kun bilan, ajdodlarimiz bilan faxrlanib yashamoqlikning o'zigina yetarli emas. Oldimizda ularga munosib bo'lmoqdek oily maqsadimiz va intilishlarimiz bor. Zero, buyuklarga mudom ehtiyoj bor.

Mamlakatimiz yoshlari uchun yaratilayotgan imkoniyatlar xususida so'z borganda esa ularning sanog'iga yetib bo'lmaydi. Birgina oliy ta'limni olib qaraydigan bo'lsak, so'nggi besh yilda ajratilgan kvotalar soni biz orzu qilganimizdan anchagina yuqori. Sportning ko'plab turlarida yaxshi natija qayd etgan yoshlarga yaratilayotgan shart-sharoitlar, xalqaro fan olimpiadalari g'oliblariga ko'rsatilayotgan e'tibor...

Bugun bizning yurtimizda yoshlarga yaratilayotgan shart-sharoitlar, imkoniyatlar ko'plab mamlakatlar yoshlariga shunchaki orzu. Endilikda bizdan talab qilinadigani o'qib, ilm olib, O'zbekiston degan buyuk mamlakatning kelajagiga hissa qo'shish. O'z ustida ishlab, vaqtdan unumli foydalanayotgan yoshlarimiz uchun butun dunyoga yo'l ochiq. Dunyoning istalgan nuqtasida borib ta'lim olishlari, tajriba orttirishlari mumkin. Yangilanayotgan maktablar qiyofasi, zamonaviy ko'rinishdagi sport inshootlari, eng so'nggi ko'rinishdagi o'quv kurslari, chet tillarni puxta o'rganishning yangicha metodlari. Bularning barchasi yaqin o'tmishda ushalmas orzu bo'lib tuyulardi. Hozir maktabning 3-yoki 4-sinf o'quvchilarining ingliz, rus tillarida biyron so'zlashi benihoya quvonarli. Bu ham biz yoshlarga yaratilayotgan imkoniyatlarning kichik ammo muhim ko'rinishlaridan biridir.

Zamonamiz yoshlarining har qadami imkon. Maqsadlari aniq. Yo'llari oydin.

Yoshlik-shijoat fasli. Bunda qo'l cho'zsa samoga yetgulik. Muammolar ham imkoniyatga aylanadi gohida. Yuraklarda orzular albatta ushaladi degan kuchli ishonch bor. Eng muhimi ana shu ishonch. Ota-onalarning, Ona Vatanning ishonchi. Uni oqlash uchun esa yetarlicha g'ayrat va shijoatimiz, imkoniyatimiz bor. Muammolar ham kun sayin yechim topib, ezgu maqsadimiz yo'lida olg'a bormoqdamiz.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

UNICEF. (2019). *Generation 2030 Uzbekistan*. UNICEF Uzbekistan. <https://www.unicef.org/uzbekistan/media/686/file/Generation%202030%20Uzbekistan.pdf>

UNICEF. (2021). *Youth of Uzbekistan: Challenges and Prospects*. UNICEF Uzbekistan. <https://www.unicef.org/uzbekistan/en/reports/youth-uzbekistan-challenges-and-prospects>

World Bank. (2020). *Youth Employment in Uzbekistan: Opportunities and Challenges*. World Bank Group. <https://documents.worldbank.org/en/publication/documents->

reports/documentdetail/148571587663766776/uzbekistan-youth-employment-opportunities-and-challenges

Ismoilov, I. (2020). O'zbekistonda demografik dividendning shakllanishi va undan samarali foydalanish yo'llari. *Labor Economics*, (4), 12–18. <https://cyberleninka.ru/article/n/o-zbekistonda-demografik-dividendning-shakllanishi-va-undan-samarali-foydalanish-yo-llari>

Asian Infrastructure Investment Bank. (2021). *Uzbekistan: School Education Project*. AIIB. https://www.aiib.org/en/projects/details/2021/_Uzbekistan-School-Education-Project.html

Mamatqulov, S. (2023). Kitob va kitobxonlik – inson ma'naviyatining ko'zgusi. *Sharq falsafasi*, (1), 174–179. <https://cyberleninka.ru/article/n/kitob-va-kitobxonlik-inson-ma-naviyatining-ko-zgusi/pdf>

Sharipova, D. (2023). Kitobxonlik madaniyati – yoshlar ma'naviy-axloqiy rivojida ahamiyati. *Zenodo*. https://zenodo.org/record/7591421/files/Sharq_Falsafasi-2023-Yanvar-1_qism-174-179.pdf

Usmonova, G. (2022). Yoshlar orasida kitobxonlikni ommalashtirishning psixologik va sotsiologik jihatlari. *ResearchGate*. <https://www.researchgate.net/publication/394702962>

Toshmatova, M. (2022). Yoshlar o'rtasida kitobxonlik madaniyati. *Researchedu*. <https://researchedu.org/index.php/openscholar/article/view/1580>

Karimova, N. (2022). Yoshlar kitobxonlik madaniyatini shakllantirish. *In-Academy*. <https://inacademy.uz/index.php/yo/article/download/18078/12467/16196>